

Tomtebo

Huvudbyggnaden på Tomtebo, sedd från nordost, ca 1910. Flickan i förgrunden torde vara Westerholms yngsta dotter Maja-Stina. Foto ur Maja-Stina Svenssons album.

En övergiven handelsbod invid den nyss färdigbyggda Lemströms kanal blev Victor Westerholms första hem. Här byggdes också en funktionell ateljé som väckte uppmärksamhet. Villa Tomtebo kunde han sedan aldrig överge, även om stället efterhand blev enbart ett sommarviste.

Victor Westerholm kom till Åland första gången redan sommaren 1880 och därefter blev han en årligen återkommande gäst i landskapet. Sommaren 1884 köpte han ett litet hus invid Lemströms kanal. En notis i Mariehamnsposten i Åbo Underrättelser berättade om köpet den 11 oktober 1884, och att Westerholm betalat 1 200 mark för ”ett nätt sommarställe” invid kanalen. Det var egentligen en handelsbod som fungerat under Lemströms kanals byggtid (kanalen färdigställdes 1882 och

Hilma och Victor Westerholm med de tre första barnen. Från vänster, Anna-Lisa, Torsten och längst till höger Greta. Fotografiet taget omkring 1893. Foto ur Ulrika Doepels samling. Repro: Kjell Ekström.

kom att avsevärt förkorta sjövägen från Mariehamn till Åbo). Victor Westerholm bokstavligen snubblade över stället och förvandlade det till ett konstnärshem som han och hustrun Hilma gav namnet Tomtebo.

Till en början arrenderade Westerholm tomten vid Lemström från Norrgårds i Lemböte. Arrendekontraktet skrevs under den 6 oktober 1884 och hösten 1887 förstörades arrendetomten söderut. Den sträckte sig då från östra stranden och slutade 50 alnar väster om landsvägen och var 65 alnar bred. 1908 köpte Victor Westerholm tomten. Området var då nästan 8 000 kvadratmeter och sträckte sig över hela näset och hade således strand både på östra och västra sidan av näset. På östra sidan uppfördes en enkel brygga. Västra stranden kallades av

Victor och Hilma Westerholms sommarställe Tomtebo 1902. I bakgrunden ses den rödvitmålade ateljén från 1886 och till höger skymtar huvudbyggnaden. Enligt text på originalfotografiet är det Hilma med de fem barnen, Selma Nordlin med barnbarn och tre flickor Lundberg samt Hanna Rönnberg som ställt upp sig för fotografering. Selma Nordlin var ägare till en delikatessaffär i Mariehamn och det var hennes son som tog fotografiet som även trycktes som vykort. Foto ur Maja-Stina Svenssons album.

I gungan invid Tomtebo ses från vänster Westerholms barn Ragnar, Maja-Stina och till höger Anna-Lisa. Foto ur Maja-Stina Svenssons album.

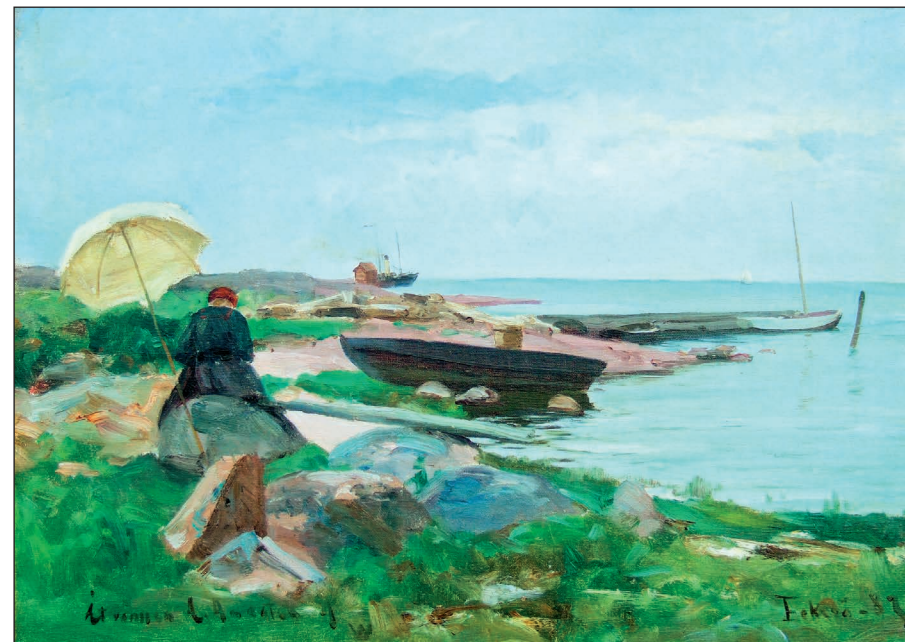
Westerholms för Hemviken.

Hanna Rönberg beskrev utförligt Tomtebo i det första numret av sin tidskrift *Hemma och Ute* som hon började utge 1910:

”Alla de, som besökt det fagra Åland och på denna färd rest genom Lemströms kanal ha fäst sig vid en liten vitmålad villa, belägen strax invid kanalområdet. På det vackra näset med en stor fjärd på hvar sida ligger den mellan höga vitstammiga björkar, omgifven af rosenhäckar, kaprifolium och fruktträd, ett riktigt ideal för en sommarbostad. Det är Tomtebo, artisten Victor Westerholms sommarhem, där han skapat så många fullödiga konstverk med motiv från den rika omvexlande åländska naturen.”

I artikeln berättade Rönberg även historien om hur Westerholm genom en olycka med en skenande häst gjorde att Westerholm fick ögonen på huset som skulle bli hans Tomtebo:

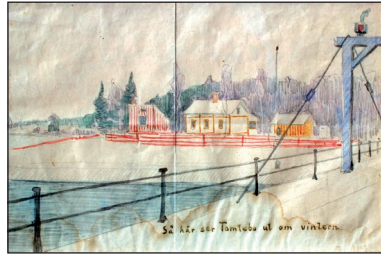
”Westerholm har berättat hur det kom sig att han slog ner sina bo-pålar just vid Lemströms kanal: För tjugofem år sedan kom han på

Victor Westerholm: Hanna Rönberg målar i Eckerö. I bakgrunden ses lotsfördelningsfartyget s/s Valvoja, vars kapten Axel Andsten i tiden ägde tavlan. Oljemålning från 1887. Privat ägo. Foto: Kjell Ekström.

en studieresa till Åland, den tiden funnos ej dessa små skärgårds-seglare som nu kila runt kusterna, utan man fick färdas i segelbåt och med häst, socknarna emellan. Westerholm kom från Lemland för att resa till Mariehamn, då hans häst i den höga Knutsboda brinken blef skrämmd för något och satte af i fullt sken ut för den skyhöga backen. I rasande fart bar det af den par kilometer långa vägen till kanalen och Westerholm satt redan beredd att slänga sig af innan han med häst och åkdon hamnade 'bums i kanalen'. Skjutspojken, målarskrin och dukrullan hade redan skvättat af på vägen och just då han beredde sig till sitt stora hopp törnade häst och schäs emot en grind, där låg han nu i landsvägsdiket, vid den lilla stugan, som sedermera blef hans Tomtebo, med ett skadat ben som band honom vid orten en längre tid. Han fick därunder höra att stugan var till salu, köpte den och har där tillbragt lyckliga år i kretsen af sin familj, helgade åt det arbete som varit och är hans lifs uppgift. Alla vänner af hans konst äro tacksamma för den kullerbyttan, som band Victor Westerholm vid Tomtebo, och hoppas att han ännu länge skall glädja dem med de rika skördar han samlar omkring detta sitt förtjusande konstnärshem.”

Rönberg återger även historien med olyckan i sin bok *Konstnärskolonien*

Victor Westerholm: Tomtebo sett från bron över Lemströms kanal. Blandteknik. Privat ägo. Foto: Kjell Ekström.

Söndagsvila på Tomtebos veranda. I vilstolen till vänster sitter Hilma. Sonen Torsten och yngsta dottern Maja-Stina flankerar Victor Westerholm som rökande cigarr sitter vid bordet och läser tidning. Foto ur Maja-Stina Svenssons album.

på Åland , och det gör också Greta Westerholm i sin bok *Tösen med långa flätor*:

”Pettersson och Westerholm äro gamla bekanta sen i fjol. Det var i kanalvaktstugan unge Westerholm blev liggande med skadat ben efter en vådlig kullerbytta. Hans fästmö och blivande svärmor hade varit och hälsat på honom på Eckerö, där han målade. Då damerna reste hem, följde Victor dem till Granboda. På återvägen föll hästen i sken i Knutsboda-brinken, en kilometer från kanalen. Och olyckan hade skett. Denna händelse var anledningen till att Victor Westerholm blev herre till Tomtebo, före detta handelsbod vid tiden för kanalbygget.”

Enligt Stensmans *Konstrevy* (N:o 3–4 från 1919) hade Victor Westerholm själv med egna ord beskrivit att det gick till så här när han upptäckte Tomtebo: ”Jag kom en sommardag åkande från Lemland åt Mariehamn till, då hästen i en utförsbacke började skena. Där hjälpte ingenting , det bara bar af tills jag slutligen fick den att stanna vid gränstolpen emellan Lemland och Jomala, – tätt invid Lemströms kanal. Då jag började se mig omkring märkte jag att platsen var vacker och under tiden jag sedan låg i Mariehamn under läkarvård för den skavank jag fick på den rasande åkturen, vaknade hos mig beslutet att slå mig ned vid Lemströms kanal. Jag reste tillbaka dit och arrenderade mig en bit jord. Detta var 1884 – Numera är det min egen parcell.”

Sommaren 1885 återvände Victor Westerholm till Tomtebo. Han hade nu gift sig med Hilma och det unga paret hyrde in sig hos kaptenkan **Ida Lundberg** på Önningeby Näset, ett stenkast från kanalen. Lokala hantverkare anlätades för att renovera och inreda handelsboden till ett vinterbonat konstnärshem. Greta berättar i den ovan citerade boken att Victor genast vid Hilmas ankomst till Åland förde henne till Tomtebo där ”Fir-August just lägger sista handen vid spjälstaketet, och Otto i Böte är i färd med att avlägsna målarställningarna kring huset. Inne är allt så gott som färdigt. Målaren Gabriel har just satt upp tapeterna: i kammaren vita med blåklint och prästkrage, i salen förnämt bronsfärgade.”

Tomtebo var familjen Westerholms fasta bostad endast ett par år. Efter att Victors tjänstgöring vid Ritskolan band dem vid Åbo blev Tomtebo

Tomtebo i dag. Fastigheten ägs ännu av Westerholms ättlingar och området har bebyggts med två nya sommarhus samt ett bostadshus. Bilden uppe till vänster: Tomtebo sett från nordväst. Längst till vänster skymtar Gammelstugan bakom ett nybyggt sommarhus. Ateljén skymtar fram bakom huvudbyggnaden. Uppe till höger: Interiör från Gammelstugan, vars storstuga i stort sett har den gamla inredningen kvar från Victors tid. Längs taket finns J.A.G. Ackes humoristiska fris med bland annat gammaltestamentliga motiv. Frisen fanns ursprungligen på gården Övre Knapans, där Acke bodde. Nere till höger: Huvudbyggnaden sedd från sydväst. Verandan fick sin slutliga utformning vid tillbyggnaden 1909.

Fotografi: Kjell Ekström.

Ateljén vid Tomtebo uppfördes redan 1886. Den hade ursprungligen ingen panel utan målades direkt på stockarna med röda och vita ränder som en jättelik badkabin. Foto ur Ulrika Dopels samling.

Systrarna Anna-Lisa och Greta handarbetar på Tomteboverandan. Upptill Victor Westerholms oljemålning från 1910. Nedtill ett fotografi taget flera årtionden senare med samma modeller som på tavlan. Foto: Kjell Ekström / Maja-Stina Svenssons samling.

reducerat till ett sommarhus. Hilma berättade i ett brev till **Eva Topelius** i december 1906 att Victor och hon egentligen hade bestämt sig för att sälja Tomtebo, ”men i stället beslöto vi i sommar att bygga till verandan och ändra magasinet till en äkta åländsk stuga med bastu. Resorna till Åland blifva för oss dyrbara och besvärliga därför hade vi tänki på skiljmessa, men den är icke så lätt att företaga efter 21 års band.”

Verandabygget och magasinflyttningen färdigställdes troligen först 1909. Verandataket fick mot kanalen i norr en tornhuvusliknande utformning, som dock tidigt togs bort på grund av att taket läckte.

Redan sommaren 1886 lät Westerholm uppföra en särskild ateljébyggnad invid Tomtebo. Landsvägen gick på den här tiden precis invid huvudbyggnaden på östra sidan. Den timrade ateljén uppfördes på andra sidan landsvägen, sydost om huvudbyggnaden. Rönnberg omtalar ateljén i den förut citerade artikeln i *Hemma och Ute*:

”På andra sidan landsvägen ligger ateliern, litet afskildt för att mästaren skall få arbeta ostördt. Man kan just inte påstå att arkitekturen blifvit något vidare påverkad af konsten, den liknar mest en badkabin och har helt skämtsamt blifvit målad som en sådan med röda och hvita ränder.”

Enligt Reitala skulle ateljéns originella färgsättning ha inspirerats av fyrrarnas färgsättning. Hanna Rönnbergs badkabinsförklaring låter dock troligare.

Ateljéns funktionalistiska utformning väckte med rätta uppmärksamhet och i Åbo Tidning beskrevs bygget den 7 juli 1888:

”Nu kommo vi snart underfund med hvad det märkvärdiga tabernaklet vid stranden hade att betyda. Det är herr V:s atelier, ingenting mer och ingenting mindre samt uppfördt enkom för detta ändamål. Inifrån sedd ter byggnaden sig långt mindre vidskeplig ut. Den utgöres af ett stort, präktigt och högt fyrkantigt rum med ena långsidan (naturligtvis den som vettar åt norr) upptagen av det kolossala fönstret, hvilket sträcker sig nästan upp till taket men slutar redan ett par aln från golfvet. Några tapeter och dyligt besvära icke väggarna. De enkla, grofhuggna stockarna med sin mossfyllning sticka djärft fram. Ett antikt skåp med några sällhuder upphängda på väggen därofvanom som prydnad, ett bord, en bänk, par stafflier och ett större antal provisoriska tavelramar af ganska

Tidningskändisen

Victor Westerholms konstnärskap kom redan från början att bli nyhetsstoff i tidningarna. Med dagens mått mätt kan man utan tvekan säga att han tidigt blev en kändis och en tidningarnas gunstling. Om vår tids medier skriver mest om dokusåpor och popstjärnor, var konstnärerna kring sekelskiftet 1900 mediernas favoriter. Skriverierna var dock inte så skandalomsusande utan handlade mest om konstnärernas oskyldigare förehavanden och arbete.

Victor Westerholm fick genast publicitet under studietiden – insamlingen till förmån för hans studier i Düsseldorf refererades redan i bokens första kapitel. När konstnären sedan slog sig ned på Åland hade ännu inte landskapet någon egen tidning, men dock en återkommande spalt i Åbo Underrättelser, ”Mariehamnsposten”, som den konstintresserade postmästaren Uno Godenhjelm försåg med material. Det är möjligt att det var just tack vare att notiser publicerades i en på fastlandet utkommen tidning, som Victors Tomtebo och konstnärskoloni blev hela Finlands sak.

Tidningen Åland började utkomma 1890 och den fortsatte i Godenhjelms spår, att rapportera om Westerholms förehavanden i detalj. Då hade Westerholm skapat sig en ledande plats i konstvärlden och han var en nationell angelägenhet som intresserade hela landets tidningar.

Tidningen Åland skrev årligen om Westerholms ankomst till Åland och man bevakade avfärden från sommarstället. Emellanåt gjordes även längre artiklar om konstnären. Victor Westerholm och de andra finlandssvenska konstnärernas verksamhet var heller inte bara en finlandssvensk angelägenhet – också de finskspråkiga tidningarna rapporterade.

Tidningarnas rapportering har i hög grad hjälpt forskningen. I Reitalas notförteckning i doktorsavhandlingen om Westerholm hänvisas ofta till tidningarnas uppgifter. Och det är just tack vare dem samt konstnärernas bevarade brev som konsthistorien har kunnat följa Westerholms liv.

Att morgondagens konsthistoriker kommer att få betydligt svårare att göra detsamma med vår tids konstnärer är helt klart. Tidningarna rapporterar visserligen om utställningar och publicerar emellanåt recensioner, men ingen konstnär följs idag så noga som Westerholms liv i tiderna följdes av pressen. Dessutom existerar idag knappast brevskrivandet överhuvudtaget. E-post och mobiltelefoner innebär att ytterst lite sätts på pränt i jämförelse med förr.

— **Artisterne Westman och Westerholm** lingo som bekant vid Kejsarliga familjens resa i den åländska skärgården i somras personligen af Hans Majestät Kejsar Alexander III mottaga beställning å hvar sin tafla med motiv från Åland. Taflorna, som nyligen fullbordats, ha af artisten Westman redan frambefordrats till S:t Petersburg, där de genom förmedling af artisten Benois och hofmarskalken greve Benkendorff äfven tillstålts Hennes Majestät Enkekejsarinnan. De taflorna åsatta prisen ha enl. N. Pr. samtidigt utbetalats åt hr Westman.

— **Önningeby artistkolonin.** Förutom hr Victor Westerholm, som under de senaste veckorna varit selsatt med Kejsarinnetafeln och fördenskull uppehållit sig på sin villa vid Lemströms kanal, vistas f. n. uti Önningeby artisterna fröken Hanna Rönnberg och hr E. Westman. Af dessa senare kommer fröken Rönnberg att afresa till Signilskär, hvaremot hr Westman har för afsikt att begifva sig till Eckerö.

N:o 74 — 1895.

— **Artisten Viktor Westerholm,** som under sommarmånaderna varit bosatt å sin villa Tomtebo vid Lemströms kanal, afreste med familj härfån till Åbo i dag morgse.